Eduskunnan sivistysvaliokunnalle 27.5. 2025

Asia: Hallituksen esitys eduskunnalle EU:n tekoälyasetusta täydentäväksi lainsäädännöksi

Viite: HE 46/2025 vp

Suomen yliopistojen rehtorineuvosto UNIFI ry kiittää mahdollisuudesta lausua ja esittää kunnioittavasti lausuntonaan seuraavaa.

EU:n tekoälyasetuksen ((EU) 2024/1689) tarkoituksena on varmistaa, että markkinoille tuotavat tai käyttöönotettavat tekoälyjärjestelmät eivät vaaranna ihmisten turvallisuutta, terveyttä tai perusoikeuksia. Asetuksen myötä EU:n alueelle luodaan yhtenäiset säännöt tekoälyjärjestelmien tarjoamisesta ja käyttöönotosta. Sääntely keskittyy erityisesti haitallisiin tekoälyn käyttötapauksiin, esimerkiksi haitallisimmat tekoälyn käyttötapaukset kielletään ja suuririskisille tekoälyjärjestelmille asetetaan tiukennettuja vaatimuksia.

Koulutus ja tutkimus ovat tekoälyn kehityksen kannalta olennaisia

Unifi pitää olennaisen tärkeänä sitä, että tekoälyasetuksen tulee mahdollistaa perusoikeuksina taiteen ja tutkimuksen ja koulutuksen vapaus, eikä niitä tule uhata tietosuoja-asetuksen liian tiukalla tulkinnalla. Vaikka tutkimus on rajattu tekoälyasetusta koskevan sääntelyn ulkopuolelle, yliopistojen TKI-toimintaa tehdään usein yhteistyössä elinkeinoelämän, kolmannen sektorin ja yritysten kanssa, jolloin toiminta on asetuksen sääntelyn piirissä. Yliopistojen laajemmin tutkimusorganisaatioiden pitää esimerkiksi voida päästä testaamaan kehittämiensä tekoälyjärjestelmien vaatimustenmukaisuutta aidossa testiympäristössä. Kansallisen lainsäädännön on siksi tunnistettava myös korkeakoulut.

Lisäksi Unifi haluaa esittää huomion, että vaatimustenmukaisten tekoälysovellusten kehittämisestä ja käyttämisestä syntyy kustannuksia yliopistoille. Kansallisessa toimeenpanossa tulee hyödyntää tutkittua tietoa ja osaamista. Suomalaisissa yliopistoissa tehdään hyvin korkean tason tekoälytutkimusta, ja sillä on suuri merkitys tekoälyn kehittämisessä. Tätä on mahdollista hyödyntää tukemaan kansallista toimeenpanoa.

Kansallisen lainsäädännön tulee tukea tekoälyn käyttöä

Unifi pitää tärkeänä, että viranomaisilla on riittävät voimavarat ja asiantuntemus tekoälyasetukseen liittyvien tehtäviensä hoitamiseen. Viranomaiskäsittelyn sujuvuus on olennaista mm. yritystoiminnan kannalta ja vaikuttaa siten myös Suomen kilpailukykyyn. Olisi myös hyvä harkita, mikä olisi tarkoituksenmukaisin valvontaviranomainen koskien tekoälyjärjestelmiin liittyviä yhdenvertaisuus- tai muita perusoikeuskysymyksiä.

Ehdotuksessa toimivaltaa on hajautettu useiden eri viranomaisten kesken. On syytä huomioida viranomaisten riittävät resurssit sekä vaadittava osaamisen kehittyminen. Unifi pitää hyvänä Liikenne- ja viestintävirastolle kaavailtua vastuuta keskitettynä yhteyspisteenä. Markkinavalvontaviranomaisten tulee valvontatehtäviensä lisäksi kyetä neuvomaan ja ohjeistamaan toimijoita tekoälyasetuksen soveltamiseen liittyvissä kysymyksissä. Tähän tulee myös osoittaa riittävät resurssit.

Tekoälylukutaidon kasvattaminen riittävälle tasolle on olennaista ja koulutusjärjestelmän tehtävä. Tekoälylukutaidon ja tekoälyn käyttöönoton vaatimusten ymmärtämisen varmistamiseksi tulee järjestää kohdennettuja koulutuksia esimerkiksi OKM:n organisoimana. Näin voidaan varmistaa toisaalta tekoälysäädösten noudattaminen ja toisaalta tekoälyn laaja hyödyntäminen koulutus- ja tutkimustoiminnassa.

Unifi katsoo, että olisi hyvä jos OKM tekisi vaikutusarvioinnin asetuksen kansallisesta toimeenpanosta omalla hallinnonalallaan.

Suomen yliopistojen rehtorineuvosto Unifi ry, Finlands universitetsrektorers råd Unifi rf

Ilkka Niemelä
puheenjohtaja

Heikki Holopainen
toiminnanjohtaja